

Taushetspliktens begrensninger

Er det helt trygt å si alt til psykologen?

TEKST

Tomas Formo Langkaas

Eirin Hope Broch

Mari Borgen Godtfredsen

Lisbeth Xin-Yi Yang

PUBLISERT 30. september 2024

EMNER

lovverk

taushetsplikt

ILLUSTRASJON: Maria Astrup

«Hei, jeg heter Tomas og jobber som psykolog her. Før vi snakker om hva du ønsker hjelp med, har jeg litt praktisk informasjon. Er det noe du vil ta opp før vi går gjennom den?»

«Nei, det kan vi ta etterpå.»

«Fint. Som psykolog har jeg taushetsplikt. Det vi snakker om, forblir mellom oss, med noen unntak. Unntakene er i hovedsak ved fare for liv og helse eller når barn er i fare. Har du spørsmål om taushetsplikt før vi går videre?»

Taushetsplikt er regulert av helsepersonelloven (hpl.) § 21.

«Hvorfor har du taushetsplikt?»

«Helseinformasjon er personlig, kan ofte være sensitiv og kan i verste fall misbrukes om den kommer på avveie. For å få riktig hjelp i helsevesenet må det være trygt å kunne fortelle om alt som er av betydning uten å måtte bekymre seg for at det du forteller om, skal brukes til noe annet enn å få hjelp.»

«Og hva med unntakene du nevnte?»

«Ved umiddelbar og alvorlig fare for liv og helse vil det være viktigere å redde liv enn å overholde taushetsplikten.»

Plikt til å varsle nødetater for å avverge alvorlig skade på person eller eiendom er regulert av hpl. § 31. Hpl. § 23 nr. 4 gir opplysningsrett til å varsle andre for å avverge alvorlig skade, og § 23 nr. 5 gir opplysningsrett for å avverge alvorlig skade på dyr.

«Hva vil det si i praksis?»

«Om du for eksempel hadde fortalt at du planla å skade deg selv eller andre, kunne jeg kontaktet politi eller andre for å forsøke å hindre det.»

«Så – rent hypotetisk – om jeg skulle ha tanker om å ta livet av meg selv eller andre, burde jeg la være å snakke om det her?»

«Ikke nødvendigvis. Tanker om å skade seg selv eller andre skal man kunne snakke om her. Det er i de få tilfellene der noen ønsker å omsette slike tanker til umiddelbar handling at taushetsplikten ikke gjelder lenger.»

Helsedirektoratet (2018) uttaler at både plikt og rett til å varsle andre for å avverge skade er en presisering av bestemmelsene om nødrett og nødverge i straffeloven § 17 og § 18.

«Hva var det andre unntaket?»

«Om jeg får vite at barns liv eller helse er i fare, er jeg pålagt å melde fra til barnevernet. Hensyn til barn vil under visse omstendigheter være viktigere enn taushetsplikt.»

Meldeplikt til barnevernet og vilkår for meldeplikt er regulert av hpl. § 33.

«Var det alle unntakene?»

«Nei, det er flere. Om du har helseplager som gjør at helsekrav for førerkort ikke er oppfylt og du derfor ikke bør kjøre, er jeg under visse omstendigheter pålagt å melde fra til statsforvalteren. Da gjelder ikke taushetsplikten.»

Plikt og rett til å melde når helsekrav for å føre kjøretøy, luftfartøy, båt eller å gjøre tjeneste som flygeleder eller los ikke er oppfylt, er regulert av hpl. § 34, § 34 a, førerkortforskriften og meldeforskriften.

«Var det flere unntak?»

«Ja. Om du eier våpen og har en helsetilstand som gjør det farlig å ha våpen, kan jeg være pålagt å melde fra til politiet. Da gjelder heller ikke taushetsplikten.»

Politiet kan ikke innhente helseinformasjon direkte for å inndra våpenløyve eller våpen, men hpl. § 23 nr. 4 gir helsepersonell rett til å melde fra når ikke meldeplikten i § 31 inntreffer.

«Forstått. Er det enda mer?»

«Det er mer. Barnevernet kan under visse omstendigheter pålegge meg å gi informasjon. Da gjelder heller ikke taushetsplikten.»

Barnevernet kan innhente taushetsbelagt informasjon etter barnevernsloven § 13-4.

«Var det alt?»

«Nei. Om du mottar hjelp fra NAV, er jeg pålagt å gi NAV helseinformasjon om deg dersom jeg blir bedt om det. Da gjelder heller ikke taushetsplikten.»

NAV kan innhente taushetsbelagt informasjon etter folketrygdloven § 21-4. Dette er nærmere regulert av eget rundskriv (NAV, 1997).

«Det er tydelig at taushetsplikten kommer med flere forbehold. Hva om jeg – rent hypotetisk – hadde fortalt deg at jeg har gjort noe ulovlig, ville politiet fått vite det da?»

«Nei. Der er taushetsplikten veldig streng. Politiet har ikke mulighet til å innhente informasjon fra meg om deg om lovbrudd som har skjedd. Men hvis jeg får vite om alvorlige lovbrudd som kommer til å skje, er jeg derimot pålagt å melde fra til politiet.»

Straffeloven § 196 gjør det straffbart å ikke melde fra til politi for å avverge en lang rekke bestemte straffbare forhold utover umiddelbar fare for liv og helse, slik som vold i nære relasjoner eller kjønnslemlestelse, og fritar fra taushetsplikt for å melde fra.

«Hva med rettssaker? Jeg har hørt at alle må fortelle hva de vet, om de blir innkalt som vitne.»

«Ikke psykologer. Ingen andre enn pasienten kan fritta en psykolog fra taushetsplikten i en rettssak. Men det finnes et eget unntak i straffesaker hvis psykologen vet noe som kan hindre at en uskyldig person blir dømt.»

Twisteloven § 22-5 og straffeprosessloven § 119 hindrer psykologer i å vitne om informasjon de mottar i rollen som psykolog, med mindre den som informasjonen gjelder, har gitt samtykke. Taushetsplikt gjelder likevel ikke dersom vitnemål i en straffesak kan hindre en uskyldig person i å bli straffet.

«Hva med andre psykologer eller ansatte i helsevesenet? Kan du dele informasjon med dem?»

«Taushetsplikt gjelder også mellom helsepersonell, så vi kan ikke dele informasjon om pasienter med hverandre. Men her er det unntak dersom det å dele informasjon er en nødvendig del av helsehjelpen, om informasjonen er anonymisert, eller om pasienter har gitt oss klar tillatelse.»

Hpl. § 25, § 32 og § 45 gir fritak fra taushetsplikt når helsepersonell eller helsetjenester samarbeider om å gi helsehjelp. Hpl. § 23 nr. 3 fritar fra taushetsplikt ved deling av anonymisert informasjon.

«Hva vil det si i praksis?»

«I praksis vil det si at om jeg samarbeider med andre om å gi deg helsehjelp, vil det ofte være nødvendig å kunne snakke sammen, og vi er da fritatt fra taushetsplikten for å kunne gjøre det. Jeg kan også ha behov for å drøfte saker med kolleger for å søke råd eller for at vi skal kunne lære. Da er det mulig å drøfte saker anonymt.»

«Hva om psykologer selv går i terapi eller mottar veiledning, har de fortsatt taushetsplikt om pasientene sine da?»

«Ja. Men det er som sagt mulig å snakke om pasientsaker anonymt, og det finnes regler som gjør at helsepersonell i veiledning unntaksvis fritas fra taushetsplikt dersom det er helt nødvendig for å motta veiledning i en konkret sak. Da har veilederen også taushetsplikt. Har du enda flere spørsmål om taushetsplikt før vi går videre?»

Helsedirektoratet (2020) uttaler at hpl. § 25 a kan gi fritak fra taushetsplikt i veiledning i enkelte saker når det ikke er mulig å gi tilstrekkelig veiledning med anonymisert informasjon. Det presiseres samtidig at veilederrollen ikke gir mulighet for at veileder skal ha direkte tilgang til pasientjournaler.

«Er det enda flere unntak jeg bør vite om?»

«Om du ønsker å vite mer, kan du finne god informasjon på offentlige nettsider. Vi har ikke snakket om unntak ved tilsyn, ved kvalitetssikring og administrasjon, om du skulle være ute av stand til å ivareta egne interesser, ved tvungen behandling, ved forskning eller ved rollen som sakkyndig. Vil du høre om noen av disse også?»

Unntakene som nevnes, er beskrevet i hpl. kapittel 5 og 6, pasient- og brukerrettighetsloven (pbrl.) § 3-3 og psykisk helsevernloven.

«Nei. Vi kan gå videre.»

«Fint. Som psykolog har jeg også dokumentasjonsplikt. Jeg er lovpålagt å skrive notater om helsehjelp du mottar, og disse notatene samles i en journal som oppbevares her. Det er strengt begrenset hvem som har tilgang til journalen din, og du har mulighet til å begrense det enda mer. Har du spørsmål om journal før vi går videre?»

Dokumentasjonsplikt er regulert av hpl. kapittel 8 og pasientjournalforskriften. Pbrl. § 5-3 gir pasienten rett til å sperre tilgang til hele eller deler av journal.

«Om du skriver ned informasjon om meg, blir vel det også et unntak fra taushetsplikt?»

«Ja. Men de som har tilgang til journalen din, er de som har en rolle i behandlingen din, og de er også underlagt taushetsplikt.»

«Finnes det unntak der noen andre kan få tilgang til journalen min?»

«Unntakene er omtrent de samme som ved taushetsplikt. NAV kan under helt spesielle omstendigheter kreve kopi av journalutdrag eller hele journalen, men barnevernet kan ikke det. Etter at man er død, har nærmeste pårørende vanligvis rett til innsyn i journal. For alle andre trengs det derimot tillatelse fra deg for å få tilgang. Om du for eksempel har helseforsikring, har du kanskje allerede gitt forsikringsselskapet tillatelse til å få tilgang til journalen din.»

NAVs mulighet for å innhente kopi av journalutdrag eller hele journaler er regulert av folketrygdloven § 21-4 c og eget rundskriv (NAV, 1997). Pårørendes innsynsrett i journal etter en pasients død er regulert av hpl. § 24 og pbrl. § 5-1.

«Når behandling er slutt, hva skjer med journalen da?»

«Den skal lagres så lenge det kan være bruk for den.»

Lagring av pasientjournal er regulert av pasientjournalloven § 25.

«Du er da kanskje litt forsiktig med hvor mye informasjon du registrerer om meg siden du ikke har full oversikt over hvordan den kan brukes senere, eller hvem andre som får se det som står der?»

«Det er kun nødvendig og relevant informasjon som skal registreres. Men vi psykologer har nok dessverre en tendens til å skrive for mye.»

«Siden taushetsplikten kommer med så mange forbehold, burde du ikke da opplyse om alle disse i forkant, slik at jeg vet hva som er trygt og hva som ikke er trygt å snakke om?»

Pbrl. § 3-2 gir pasienter rett til å motta informasjon for å kunne gjøre opplyste valg om egen helsehjelp, og hpl. § 10 gir helsepersonell plikt til å gi informasjon.

«Da burde jeg kanskje sagt noe slikt som: 'Som psykolog har jeg taushetsplikt. Det vi snakker om, forblir mellom oss, med enkelte unntak. Unntakene dreier seg om fare for liv, helse, dyr eller eiendom; når barn er i fare; når helsekrav for å føre kjøretøy, luftfartøy, båt eller å være flygeleder eller los ikke er oppfylt; om du har en helsetilstand som gjør det farlig å eie våpen; om barnevern eller NAV pålegger meg å gi informasjon; om jeg får vite om lovbrudd som vil komme til å skje; om jeg som vitne kan hindre en uskyldig person i å bli dømt; om jeg samarbeider med annet helsepersonell; om jeg mottar veiledning; ved tilsyn; ved kvalitetssikring og administrasjon; om du skulle være ute av stand til å ivareta egne interesser; ved tvungen behandling; ved forskning eller ved rollen som sakkyndig. Dessuten lagres informasjon om deg i en journal for mulig bruk i fremtiden.'»

«Det ble kanskje litt i overkant mye.»

«Det er litt utfordrende å gi akkurat nok informasjon til at det ikke tar fokuset vekk fra hensikten med samtalen vår – å undersøke hva du ønsker hjelp med. Når vi nå har avklart at det er trygt å snakke fritt her, sett bort fra et titalls unntak, kan vi kanskje gå over til å snakke om nettopp hva du ønsker hjelp med?»

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 61, nummer 10, 2024, side 688-691

TEKST

Tomas Formo Langkaas

Eirin Hope Broch

Mari Borgen Godtfredsen

Lisbeth Xin-Yi Yang

+ Vis referanser

Barnevernsloven. (2021). § 13-4. Pålegg om å gi opplysninger. Lov om barnevern (LOV-2021-06-18-97). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2021-06-18-97/§13-4>

Folketrygdloven. (1997). § 21-4. Innhenting av opplysninger og uttalelser. Lov om folketrygd (LOV-1997-02-28-19). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1997-02-28-19/§21-4>

Førerortforskriften. (2004). Forskrift om førerort m.m. (FOR- 2004-01-19-298). Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/2004-01-19-298>

Helsedirektoratet. (2018). Helsepersonelloven med kommentarer [nettdokument]. <https://www.helsedirektoratet.no/rundskriv/helsepersonelloven-med-kommentarer>

Helsedirektoratet. (2020). Veiledning og supervisjon. Allmenntidisin [nettdokument]. <https://www.helsedirektoratet.no/tema/autorisasjon-og-spesialistutdanning/spesialistutdanning-for-leger/allmenntidisin/veiledning-og-supervisjon>

Helsepersonelloven. (1999). Lov om helsepersonell m.v. (LOV-1999-07-02-64). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1999-07-02-64>

Meldeforskriften. (2022). Forskrift om melding fra lege, psykolog eller optiker ved helsesvekkelse av betydning for trafikksikkerheten (FOR-2022-03-04-325). Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/2022-03-04-325>

NAV. (1997). Rundskriv til ftrl kap 21 - Saksbehandlingsrundskriv. <https://lovdata.no/nav/rundskriv/r21-00>

Pasient- og brukerrettighetsloven. (1997). Lov om pasient- og brukerrettigheter (LOV-1999-07-02-63). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1999-07-02-63>

Pasientjournalforskriften. (2019). Forskrift om pasientjournal (FOR-2019-03-01-168). Lovdata. <https://lovdata.no/forskrift/2019-03-01-168>

Pasientjournalloven. (2014). § 25. Plikt til bevaring eller sletting. Lov om behandling av helseopplysninger ved ytelse av helsehjelp (LOV-2014-06-20-42). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2014-06-20-42/§25>

Psykisk helsevernloven. (1999). Lov om etablering og gjennomføring av psykisk helsevern (LOV-1999-07-02-62). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1999-07-02-62>

Straffeloven. (2005). Lov om straff (LOV-2005-05-20-28). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2005-05-20-28>

Straffeprosessloven. (1981). § 119. Lov om rettergangsmåten i straffesaker (LOV-1981-05-22-25). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/1981-05-22-25/§119>

Twisteloven. (2005). § 22-5. Bevisforbud og bevisfritak for betroelser til særlige yrkesutøvere. Lov om mekling og rettergang i sivile tvister (LOV-2005-06-17-90). Lovdata. <https://lovdata.no/lov/2005-06-17-90/§22-5>

